

Een nieuwe geschiedenis van de middeleeuwen?

Recensie

Dan Jones, *Van Rome tot Rome. Een nieuwe geschiedenis van de middeleeuwen* (Utrecht: Omniboek, 2022), 720pp. ISBN 9789401918350.

Bestsellerauteur Dan Jones heeft een nieuw boek uit: *Een nieuwe geschiedenis van de middeleeuwen*. De historicus, tevens programmamaker en journalist, publiceerde al een tiental boeken over diverse onderwerpen, voornamelijk dan over de periode *van Rome tot Rome*, zoals het in de vertaling van dit werk heet. Dat is concreet het millennium tussen de christianisering van de Romeinse wereld en de zogenaamde *Sacco di Roma*, de verovering van de lichtstad door Keizer Karel in 1527. De reden waarom de auteur specifiek die gebeurtenis als eindpunt van zijn kolossale werk neemt (700 pagina's), is overigens niet geheel duidelijk. Vermoedelijk omdat hij erin 'een nieuwe wereld' (p. 629) ziet ontstaan, namelijk, zo verklaart Jones, één waarin er contacten waren met de 'Nieuwe Wereld', een verbrokkeling van de Kerk, artistieke revoluties, enzovoort. Dat dergelijke zaken 'nieuw' zijn, is op zich een torenhoog cliché, want eigenlijk heeft hij in zijn hele epos over de voorafgaande periode precies dergelijke scheuringen in de Kerk beschreven, net als contacten van het Westen met andere werelddelen en fundamentele verschuivingen in de kunsten. Maar de inherente tegenstrijdigheid van zijn bewering daagt Jones niet, en bovendien is niemand zonder zonde: de auteur volgt braaf de klassieke indeling van de middeleeuwen, zoals dat nu eenmaal in het Westen gangbaar is. Het is overigens een constante in dit boek. Om zijn 'nieuw' verhaal over de middeleeuwen makkelijk ingang te doen vinden, gaat hij uit

van het bestaande geografische (Westerse) en chronologische denkkader. De bedoeling van het boek is immers om de kennis over die periode bij een groter publiek te verspreiden, en dus wil hij het zijn lezers niet te moeilijk maken. Het moest namelijk vooral een 'leuk' boek worden, zoals Jones in de inleiding stelt (p. 12).

Jones slaagt heel goed in zijn opzet want het is een heel aangenaam leesbaar werk. Vlot geschreven, behapbaar verteld, en talrijke anekdotes en interessante weetjes doorspekken het bredere plaatje. Het boek zal een groot publiek bereiken, want het 'merk Jones' wordt gelezen. De auteur kent zijn vak, of beter: vakken. Want zoals in zijn vorige boeken combineert hij het vogelperspectief met de verteltechniek van de pittige anekdote, geschreven met een meevoelende blik op het leven van de mensen. Diezelfde techniek paste hij immers ook toe in zijn andere job: hij is tevens producent van populaire televisieseries over geschiedenis. Ook dit boek is als een soort scenario voor een volgende reeks geschreven: in korte episodes, met frappante details en zelfs een emotionele benadering van het geheel. Dat hij vooral het Engelse publiek op het oog heeft, is evident gezien zijn afkomst, maar dat heeft tot gevolg dat vooral de Engelse geschiedenis uitgebreid de revue passeert. Zij het dat Jones allerminst de eigenheid van die geschiedenis vooropschuift: hij plaatst het in het bredere kader van de toenmalige Europese leefwereld. Dat is in de huidige politieke context een lovenswaardige invalshoek.

Het boek is allerminst louter 'geschied-entertainment', want Jones is heel belezen. Zijn bibliografie puilt uit van recente werken, en hij baseert zijn verhaal vooral op wat Chris Wickham, zowat de belangrijkste Engelse mediëvist van het moment al heeft geschreven in diens gelijkaardige boeken (inclusief de titels, althans in de vertaling) *The inheritance of Rome* (2010) en *From the breakup of the western Roman Empire to the Reformation* (2016). Een gevolg van deze belezenheid is dat het boek ingaat op thema's die te vaak ontbraken in oudere overzichtswerken: niet-Westerse intellectuele invloeden, migratie, sociale strijd, de mens achter de verhalen... Op elk van deze thema's gaat Jones dieper in, en brengt hij recente wetenschappelijke inzichten aan de man – en vrouw. Maar juist die laatste ontbreekt eigenlijk nog in zijn werk aangezien de aandacht vooral gaat naar politieke geschiedenis (de Engelstalige titel luidt veelzeggend *Powers and Thrones* – allicht een knipoog naar de middeleeuws aandoende televisieserie *Games of Thrones*). Aangezien vrouwen weinig politieke macht uitoefenden in de besproken periode, ontbreekt hun geschiedenis nagenoeg volledig in dit werk – een tot de verbeelding sprekende uitzondering niet te na gesproken (zoals de opmerkelijke geschiedenissen van koningin Elenoara van Aquitanië en de Franse Jeanne d'Arc). Hoewel de mediëvistiek in de afgelopen

decennia vooral in de gendergeschiedenis vooruitgang heeft geboekt, ontbreken belangrijke inzichten over bijvoorbeeld de grote invloed die vrouwen in de economische sector hebben uitgeoefend, of over sociale thema's zoals het huwelijk, de liefde en homoseksualiteit. Dat is toch een gemiste kans.

Een ander puntje van kritiek is de onhebbelijkheid van Jones om het debat uit de weg te gaan. Vermoedelijk wil hij geen veelzijdige standpunten innemen om zijn publiek te sparen, want al in de inleiding verontschuldigt hij zich als het boek wegens het groot aantal aangehaalde gebeurtenissen 'misschien een beetje overrompelend aanvoelt' (p. 12). Juist, het is moeilijk om de geschiedenis van ruim 1000 jaar in één boek samen te vatten. Jones maakt noodzakelijke keuzes, doorgaans terecht, hoewel we natuurlijk altijd lacunes kunnen aanstippen. Maar niet zozeer het selectie criterium is een probleem, wel dat de auteur heel eenzijdige opinies opdringt aan zijn lezers. Een boek voor een groot publiek schrijven, betekent volgens mij niet dat je controversie uit de weg moet gaan. Lezers die dergelijke boeken tot zich nemen, kunnen heus wat debat aan. Bijvoorbeeld de stelling (op p. 49) dat de Romeinse beschaving 'het historisch fundament is waarop alles in de middeleeuwen gebouwd was', is te kort door de bocht. Arabische invloeden, of eigenheden die de Kelten via de Romeinen, of Germaanse stammen (bv. erfrechten) hebben geïntroduceerd in de Westerse samenleving vergeet Jones gemakshalve. Op gelijkaardige wijze poneert hij dat een aantal 'revolutionaire ontwikkelingen' in de kunst, cultuur en politiek voornamelijk hun oorzaak vonden in de grote pestgolf van het midden van de veertiende eeuw. Inderdaad, de Amerikaanse historicus Sam Cohn heeft beweed (in *Lust for Liberty*, 2006) dat de uitbraak van deze epidemie onder meer nogal hedendaags aandoende ideeën van politieke gelijkheid hebben doen ontstaan. Jones neemt die bewering klakkeloos over en negeert de kritiek die er op Cohns werk is geschreven. Hij baseert zich immers vooral op de Engelstalige historiografie, en hij veronachtzaamt grotendeels de werken van anderstalige auteurs die onder meer hebben aangetoond dat de pest misschien een versnellingsmoment was, maar veel van de politieke en artistieke veranderingen hadden dan al een aanvang genomen. Eerlijkheidshalve zou Jones dus ook meer nuance mogen brengen in zijn verhaal, en simpelweg stellen dat sommige verklaringen van gebeurtenissen onder historici allerminst een zekerheid zijn. Hetzelfde geldt voor de interpretatie van bronnen en kroniekfragmenten. Simpelweg schijnt Jones een middeleeuwse kroniekschrijver te geloven als die zijn mecenas bezingt. Een noodzakelijke kritische reflectie ontbreekt bijvoorbeeld als hofchroniqueur Georges Chastelain zijn broodheer Filips de Goede als een groot heerser omschrijft (p. 546). Kritiek uitoefenen op bronnen en nuance aanbrengen in het debat is onlosmakelijk verbonden met de

bestudering van het verleden. Jammer dat Jones die eigenheid van het historische *métier* niet aan zijn lezers wil meegeven.

Kortom, dit boek is inderdaad een 'leuke' en lezenswaardige *nieuwe* geschiedenis van de middeleeuwen. Maar gezien de behandelde thematiek en de nogal eenzijdige soms vooringenomen benadering van het verleden is het boek niet echt *vernieuwend*.

Jelle Haemers

Jelle.Haemers@kuleuven.be

